

UOT:80.

**ƏDƏBİ TƏLƏFFÜZ VƏRDIŞLƏRİNİN AŞILANMASINDA TEXNİKİ
VASITƏLƏRİN TƏTBİQİ**

dosent Quliyeva Tahirə Abdurəhman qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
gceferova@rambler.ru

Xülasə: *Ədəbi tələffüz vərdişlərinin aşılmasında texniki vasitələrin tətbiqi daha səmərəli və faydalıdır. Tədrisi texniki - tərəqqinin bizə verdiyi imkanlarla əlaqələndirib sözün həqiqi mənasında yeni tipli təlim sistemi yaratmaq kimi mühüm dövlət əhəmiyyəti olan bir işin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlmək hazırda başlıca vəzifə olaraq qarşıya qoyulmuşdur. Orfoepiya üzrə aparılan işlər geniş məzmunla malikdir. Buraya həm orfoepiya, intonasiya, fasilə, ritmik bölgülər, vurğu, həm də nitq sürəti və tonu üzrə işlər daxil edilmişdir.*

Açar sözlər: təlim, şifahi nitq, orfoepiya, ədəbi tələffüz, əyani üsullar, İKT, vizual vasitələr

Ключевые слова: training, oral speech, orthoepy, literary pronunciation, visual methods, ICT, visual aids

Key words: обучение, устная речь, орфоэпия, литературное произношение, наглядные методы, ИКТ, наглядные пособия

Ədəbi tələffüz qaydalarının əsası məktəbdə qoyulur. Şagirdlər orta məktəbdə digər vərdişlərlə yanaşı, dilimizin orfoepik normaları əsasında danışa bilmək bacarıq və vərdişlərinə yiyələnir, tələffüz qaydalarını gözləməklə, fikirlərini aydın və səlis bir dillə ifadə edirlər. Ədəbi tələffüz üzrə iş şagirdlərdə orfoqrafik vərdişlərin də inkişafına müsbət təsir göstərir.

Ədəbi tələffüz və onun təlimi məsələsi dilçi alim və metodistlərin diqqətini çoxdan özünə cəlb etmiş və bu sahədə bir çox məqalə və monoqrafiyalar yazılmışdır. Rus dilçilik və metodik ədəbiyyatında ədəbi tələffüz və onun təlimi yollarına dair zəngin və geniş material vardır. K.L.Markov, L.B.Şerba, D.N.Uşakov, A.V.Tekuçev, A.İ.İvanova, N.A.Leonova və başqa görkəmli alimlər bu məsələnin həm nəzəri, həm də metodik cəhətdən tədqiq edilməsi sahəsində xeyli iş görmüşlər.

Azərbaycan ədəbi tələffüzünün əsaslarına dair akad. M.Şirəliyevin və prof. Ə.Dəmirçizadənin “Azərbaycan dili orfoqrafiyasının əsasları” (1969), N.Ə.Abdullayevin “Ədəbi tələffüz və intonasiyanın mənimsədilməsində texniki vasitələrdən istifadə” (1977), A.Abdullayevin “Orfoepiya təliminin metodikasına dair” (I buraxılış, 1963), N.Ə.Abdullayevin “Orfoepiya və orfoqrafiya təlimi məsələləri” (1985), Ə.Əfəndizadənin “Orfoqrafiya-orfoepiya qrammatika lüğəti” (1963) adlı qiymətli əsərləri nəşr olunmuşdur. Həmin vəsait qismən ehtiyacı ödəmək məqsədilə yazılmışdır.

Son illərin məktəb təcrübəsi göstərir, ədəbi tələffüz vərdişlərinin aşılmasında texniki vasitələrin tətbiqi daha səmərəli və faydalıdır. Çünki məktəblərimizdə təlim edilən fənlərin öyrədilməsində yeni dövr – texnikanın təlimə müdaxiləsi dövrü başlamışdır. Tədrisi texniki - tərəqqinin bizə verdiyi imkanlarla əlaqələndirib sözün həqiqi mənasında yeni tipli təlim sistemi yaratmaq kimi mühüm dövlət əhəmiyyəti olan bir işin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlmək hazırda başlıca vəzifə olaraq qarşıya qoyulmuşdur. Orfoepiya üzrə aparılan işlər geniş məzmunla malikdir. Buraya həm orfoepiya, intonasiya, fasilə, ritmik bölgülər, vurğu, həm də nitq sürəti və tonu üzrə işlər daxil edilməlidir. Orfoepiya təlimi üzrə işlər həm nəzəri, həm də praktik istiqamətdə getməlidir.

Nəzəri – praktik işlər əsasən V – VII siniflərdə fonetika və morfologiya təlimi ilə bağlı şəkildə aparılmalı, orfoepik qaydalar şagirdlərə öyrədilməli və bunların şifahi nitqə, oxuya tətbiqinə nail olunmalıdır. Saitlərin tələffüzü ilə bağlı tələffüz qaydaları ayrı, samitlərininki isə ayrıca öyrədilməlidir. Belə ki, bəzi səslər müəyyən məqamda adi normadan uzun, bəzisi isə adi normadan qısa deyilir. Bu kimi kəmiyyət fərqlərini öyrətmək nisbətən çətin olduğundan bunların öyrədilməsində mütləq akustik texniki vasitələrdən – xüsusilə qrammofon və maqnitofonun imkanlarından yerində istifadə olunmalıdır. Saitlərin tələffüz zamanı bəzi məqamlarda, bildiyimiz kimi, keyfiyyət dəyişiklikləri də baş verir. Məs. a saitinin ə, ı saitinin i kimi deyilməsi (araba - ərəbə, qayçı - qəyçi, qaysı - qəysi, qatar - qətər) bəzi dialektlərimizdə özünü göstərir. Dilimizə rus dili vasitəsilə gəlmiş bəzi sözlərdə o saitinin a kimi deyilməsi (motor – mator, kombayn – kambayn, motros – matros, kolxoz – kalxoz və s.) kimi hallar buna misal ola bilər. Samitlərin tələffüzü ilə bağlı dəyişikliklərin demək olar ki,hamısı keyfiyyət dəyişikliklərindən ibarətdir.Yaxşı olar ki,sait və samitlərin tələffüzü ilə əlaqədar qaydalar cədvəl şəklində əyani vasitə kimi Azərbaycan dili kabinetindən daim asılmış olsun. Şifahi nitqin anlaşıqlı olmasında intonasiya, fasilə və cümlələrin ritmik bölgülərinin mühüm rolu vardır.Buna görə dil və ədəbiyyat dərslərində, habelə sinifdən xaric ünsiyyət prosesində intonasiya, fasilə və cümlələrin ritmik bölgüləri ilə işə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Bu işə I sinifdən başlayaraq fikir verilir. Lakin bu məsələ ilə əlaqədar nəzəri–praktik işlər ancaq VIII sinifdə sintaksis bölməsinin tədrisi ilə başlanır. Cümlənin intonasiyası danışanın məqsədini dəqiq anlamağa imkan verir. Danışanın məqsədindən asılı olaraq eyni məzmunlu cümlə həm sual intonasiyası, həm də adi intonasiyada deyilə bilər. Əgər müəllif – danışan hər hansı bir məsələni öyrənmək istəyirsə, cümləni sual intonasiyası ilə ifadə edir. Hiss -həyəcanını ifadə edirsə, onda məsələnin incə fərqlərini şagirdlərə anlatmalıdır. Məsələn, Sən gedirsən? Sən gedirsən. Sən gedirsən ! və s. Şagirdlərə başa salmalıyıq ki, Azərbaycan dilində sual cümlələri sual intonasiyası, sual əvəzlilikləri, sual ədatları vasitəsilə də ifadə oluna bilər.Əmr və nida cümlələrinin ifadə olunmasında müxtəlif vasitələr mövcuddur.Bu barədə dərslərdə verilən nəzəri – praktik işləri şagirdlərə diqqət və həssaslıqla çatdırmalıyıq. Bəzən məktəblərimizdə nöqtə və vergül haqqında məlumat verərkən bunlar fasilənin azlığı və ya çoxluğu ilə fərqləndirilir ki,bu, tamamilə səhvdir. Vergül işarəsi cümlənin elə ritmik bölgülü yerində qoyulmuş olar ki, buradakı fasilə nöqtə qoyulmuş yerdən çox ola bilər və ya ritmik bölgüdən asılı olaraq nöqtə və ya vergül işarəsi olmayan yerdə daha çox fasilə etmək zəruri ola bilər.Bütün bunları nəzərə alaraq cümlələrin ritmik bölgüləri üzrə işlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir.Axı hər bir söz tələffüz zamanı hecalarla deyildiyi kimi, cümlələr də - xüsusilə çox sözlü cümlələr ritmik bölgülərlə - sintaqmlarla deyilir. Bu ritmik bölgülər böyük və kiçik fasiləli ola bilər.Məs. *Mən məktəbdən gəlirəm.* cümləsində kiçik fasiləli bir ritmik bölgü vardır (Mən sözündən sonra). Həmişə yoldaşlarına qayğı ilə yanaşan Əhməd Nərimana qoşulduqdan sonra laqeydləşdi. Bu cümlədə isə Əhməd və sonra sözlərindən sonra ritmik bölgülər tamamlandığı üçün daha böyük fasilə edilir. Şifahi nitqin dəqiq, aydın, anlaşıqlı və təsirli olmasında vurğu da böyük əhəmiyyətə malikdir və onun üç növü vardır: Heca vurğusu, məntiqi vurğu və həyəcanlı vurğu. Heca vurğusu haqqında nəzəri–praktik məlumat V sinifdə fonetikanın tədrisi ilə əlaqədar verilir.Bu zaman sözün mənasını dəyişməkdə vurğunun rolu barədə şagirdlərə praktik məlumat (alma–alma,çəkmə–çəkmə, qovurma-qovurma və s.) verilməli, Azərbaycan dilində vurğu qəbul etməyən şəkilçilər şagirdlərə öyrədilməlidir.Belə olduqda nəzərdə tutduğumuz şəkilçili sözlərin vurğu cəhətdən düzgün tələffüzünün bünövrəsi qoyulmuş olar. Eləcə də alınma sözlərdə vurğunun ilk hecalarda olmasına dair praktik işlər gördürüb dəftərlərinə yazdırmaq lazımdır. Məs. kombayn, trak – tor, Asiya, Amerika.

Məntiqi vurğu haqqında nəzəri–praktik məlumat VIII sinifdə sintaksisin tədrisi ilə əlaqədar verilir. Danışanın məqsədinin müəyyənəndirilməsində məntiqi vurğunun böyük rolu

vardır. Ona görə də, bu mövzu üçün ayrılmış saatlardan səmərəli istifadə etmək lazımdır. Məntiqi vurğu haqqında məlumat cümlə üzvlərinin sıralanması və sintaqmlardakı fasilələrlə əlaqəli şəkildə öyrədilərsə, daha yaxşı müvəffəqiyyət əldə edirlər.

Ümumiyyətlə, orfoepiya üzrə aparılan işlərdə qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq üçün dil-ədəbiyyat müəllimləri əyani təlim üsullarından və İKT-dən düzgün istifadə etməli, pedaqoji prosesin səmərəliliyinə xidmət etməlidir.

Bəs, təlimin əyani üsulları hansılardır? Təlimdə İKT- dən istifadə prosesinin xüsusiyyətləri hansılardır?

Təlimin əyani üsulları.

Əyani üsulların növləri bunlardır: -illüstrasiya, -demonstrasiya, -videometod

İllüstrasiya – öyrədiləcək təlim materialını statik halda (dəyişmədən) təqdim etməkdir.

İllüstrativ materialların növləri: təbii şəkildə əşya, - əşyanın modeli, əşya vəhadisinin şəkli, sxematik materiallar, simvolik materiallar.

Demonstrasiya – öyrədiləcək materialın dinamikada (dəyişərək, hərəkətdə) təqdim edilməsidir.

Demonstrasiya üsulu təlimin texniki vasitələrinin köməkliyi ilə həyata keçirilir. Təlimin texniki vasitələrinə isə aiddir:

- akustik texniki vasitələr,
- vizual texniki vasitələr,
- audiovizual texniki vasitələr

Videometod – Öyrədiləcək təlim materialının – informasiyanın ekran vasitəsilə təqdimatının müxtəlif formalarının tətbiqi videometod deyilən yeni təlim üsulu meydana çıxarmışdır. İKT-nin təlim prosesinə getdikcə daha fəal tətbiqi nəticəsində videometoddan həm biliklərin təqdim olunması, həm də onların möhkəmləndirilməsi, ümumiləşdirilməsi, nəzarət mərhələlərində istifadənin səmərəsi artmışdır.

İnformasiya kommunikasiya texnologiyaları - İKT dedikdə informasiyanın toplanması, işlənib hazırlanması, qorunması, yayılması və əks olunmasını təmin edən, texnoloji zəncir halında birləşən üsul, istehsal prosesləri və proqram-texniki vasitələrin məcmusu başa düşülür. İKT-dən istifadə prosesinin xüsusiyyətlərinə bunları aid etmək olar:

-prosesin əsas məqsədi informasiya alınması, işlənib hazırlanması və yayılmasıdır, prosesin həyata keçirilməsi vasitələrini proqram hesablama kompleksi, aparat hesablama və proqram-aparat hesablama kompleksləri təşkil edir; -faktların işlənib hazırlanması prosesləri fənnə uyğun olaraq müxtəlif əməliyyatlara bölünür; -prosesin optimallığı informasiyanın istifadəçiyə vaxtında çatdırılması, onun etibarlılığı, həqiqiliyi və tamlığı ilə müəyyən edilir.

Tələffüz mədəniyyətinə sahiblənmədə texniki vasitələrin şagirdlər üçün əhəmiyyəti xüsusilə böyükdür. Orfoepik normalara yiyələnməklə şagird öz fikrini hamının başa düşə biləcəyi bir şəkildə ifadə edir, eybəcər şivəçilik elementlərinə öz nitqində yol vermir. Ədəbi normalar danışq və oxuya aydınlıq, təbiilik və canlılıq gətirir, səslənmənin gözəlliyini və emosional təsirini artırır. Düzgün tələffüz dinləyicinin diqqətini fikrin ifadə vasitələrindən daha çox məzmunə yönəltməklə nitqin asanlaşmasına və dərhal qavranılmasına kömək edir. Lakin şagirdlərdə bu keyfiyyət - ədəbi dilin tələffüz normaları əsasında oxuya və danışa bilmək qabiliyyəti öz-özünə birdən-birə yaranmır. Dilin bu sahəsi ilə bağlı basarıq və vərdislər orta məktəbin aşağı siniflərindən başlayaraq böyük səbir və təmkinlə ardıcıl şəkildə aşılır. Səslə hərfin şifahi nitqlə yazılı nitqin, dialekt və adi danışq dili tələffüzü ilə orfoepik tələffüzün müntəzəm olarraq tutuşdurulması, müayisəsi nəticəsində şagirdlər tədricən danışq və oxudakı qüsurları aradan qaldırır, orfoepik vərdislərə yiyələnirlər. Tələffüz məşğələlərində

şagirdlər şifahi nitqin vurğu və intonasiya kimi ifadəlilik vasitələri ilə tanış olur, onlardan danışığı, xüsusən qiraət prosesində düzgün istifadə etmək bacarığı qazanırlar.

Ədəbi tələffüz məsələləri nitq inkişafının digər sahələri ilə üzvi surətdə bağlıdır. Bu sahədə aparılan iş şagirdlərdə düzgün orfoqrafik vərdişlərin inkişafına daha çox təsir göstərir. Fərdi və məhəlli tələffüz nöqsanlarının islahı yazıda qüsurlu tələffüzdən irəli gələn orfoqrafik səhvlərin aradan qaldırılmasına səbəb olur. Ədəbi tələffüz şagirdlərin lüğət etiyatının artırılması məsələsində də həlledici rola malikdir. Şagird sözün mənasını başa düşdüyü kimi, onu düzgün tələffüz etməyi də bacarmalıdır. “Azərbaycan ədəbi tələffüzü”- öz əhatə dairəsinə görə geniş anlayışdır. Ədəbi tələffüz vərdişlərinin şagirdlərə aşılması uzun sürən bir proses olduğundan bu işi konkret dərslər saatı çərçivəsində həll etmək mümkün deyildir. Ədəbi tələffüz üzrə iş şagirdin təhsil aldığı bütün illər boyu davam etməlidir.

Dilimizdə olan sözlərin, qrammatik formaların böyük bir qismi tələffüz edildiyi kimi yazılır və əksinə, yazıldığı kimi tələffüz olunur. Bu qəbildən olan sözlərin və eləcə də şəkilçilərin ədəbi tələffüz tərzini göstərən xüsusi qaydalar yoxdur. Həmin sözlərin və şəkilçilərin yazılış qaydaları onların tələffüzündə də əsas götürülür. Məsələn, **bacı, saray, uidman, jurnal, qardaş** və s. bu kimi yüzlərcə söz nə cür yazılırsa, eləcə də tələffüz olunur.

Orfoepiya təlimindən göründüyü kimi, dilimizdəki sözlərin və qrammatik formaların bir çoxunun yazılışı düzgün tələffüzündən fərqlənir. Başqa sözlə, bir sıra sözlər, eləcə də şəkilçilər deyilişindən fərqli tələffüz olunur. Məhz bu səbəbdən belə sözlərin və qrammatik formaların tələffüz normaları həmin normalar üçün bu dildə danışanların ümumi nitq mədəniyyətinin rolu olduqca böyükdür. Bu qrupa daxil olan sözlərin və şəkilçilərin yazılışından fərqli tələffüzünün səbəbi isə orfoqrafiyamızın əsasında duran prinsiplərdir: 1.Yazılışı tələffüzünə əsasən müəyyənləşən sözlər; 2.Yazılışı tələffüzünə əsasən müəyyənləşməyən sözlər.

Yazılışı tələffüzünə görə müəyyənləşən söz və şəkilçilər bəzən şifahi nitqdə, o cümlədən şagirdlərin danışığında adi danışığı dili və ya yerli şivəyə uyğun şəkildə tələffüz olunur. Şagirdlərin nitqində, **naxoş, şəkil, ş kaf, stəkan, ev, həyat, alsan, səyahət, sarımtıl, zülm, bacısı** kimi sözlərin **noxoş, tuhar, şikil, iş kaf, istəkan, öv, həyat, alson, səyahat, sarımtur, zulum, bayısı** şəklində qüsurlu tələffüzünü müşahidə etmək olar. Bu cür tələffüz qüsurlarının çoxu şagird yazılarında da göstərir. Müəllim bu cəhəti nəzərə almalı, şivələrdən irəli gələn səhvləri aradan qaldırmalıdır; bu sahədə aparacağı işlərdə orfoqrafiyanı əsas götürməli, sözlərin yazıldığı kimi tələffüz edilməsinə nail olmalıdır.

Yazılışı tələffüzünə əsasən müəyyənləşməyən sözlər: dilimizdə işlədilən alınma sözlərin müəyyən bir qrupunun orfoqrafiyası ilə orfoepiyası bir-birindən az-çox fərqlənir. Bu fərqi yaranmasının əsas səbəbi orfoqrafiyamızın tarixi-ənənəvi prinsipidir.

Tarixi-ənənəvi prinsip yazılı və şifahi nitq arasındakı uyğunsuzluğun əsas səbəblərindən biridir. Tarixi-ənənəvi prinsip yazıda sözlərin müasir tələffüz formasını deyil, alındığı dildəki, yaxud müəyyən tarixi dövrdəki tələffüz tərzini əsas götürür. **Buyruq, uşaq, hətta, hambal, şənbə, dəftər, astar** və s. kimi sözlər müasir tələffüzdə **burux, uşax, hətda, hammal, şəmbə, dəfdər, asdar** kimi səslənməsinə baxmayaraq, tarixi-ənənəvi prinsipin tələbatı üzündən tələffüzdəki bu hal yazıda özünü əks etdirə bilmir. Eləcə də alınma sözlərin bir qismi dilimizin ahənginə uyğunlaşaraq tələffüz olunursa da, onların yazılışında alındığı dilin orfoqrafiyası əsas götürülür. Məsələn, **qüdrət, şüa, komissiya, assistent, kommuna, attestat** şəklində tələffüz olunduğu halda, onları mənbə dildə olduğu kimi yazmaq qəbul edilmişdir.

Orfoqrafiya ilə orfoepiyanın əlaqəli öyrədilməsi Azərbaycan dili tədrisində müxtəlif iş formaları ilə həyata keçirilir.

Azərbaycan dili tədrisində, xüsusən ədəbi tələffüz və intonasiyanın mənimsədilməsində akustik vasitələrin rolu böyükdür. Psixoloqlar göstərir ki, mənimsəmə prosesində görmə duyğusu eşitmə duyğusundan çox səmərəlidir. “Yüz dəfə eşitməkdənsə, bir dəfə görmək yaxşıdır” xalq məsəli pedaqoji praktikada özünü tamamilə doğruldur. Müəllim ədəbi tələffüz və intonasiyanın mənimsədilməsində susub işləməyi tələb edən didaktik imkanlara deyil, eşitmə yolu ilə düzgün tələffüz və oxu vərdişlərinin təkmilləşməsinə təmin edən didaktik imkanlara əsaslanmalıdır.

VİZUAL VASİTƏLƏR Azərbaycan dili təlimində, nitq inkişafı üzrə aparılan məşğələlərdə köməkçi vasitə kimi istifadə edilir. Əvvəllər orfoqrafiya və orfoepiya arasındakı uyğunsuzluğun hər cür formasını, ədəbi tələffüzün adi danışq dili və yerli dialektədən fərqli cəhətlərini nümayiş etdirən kodoskop məşğələlər aparılırdı. Kodoskopun akustik vasitələrlə, xüsusən, maqnitafonla sinxron tətbiqi tələffüz təlimində xüsusi rola malik idi. Dövrü üçün aktual olan bu texniki vasitələrin bu cür sinxron tətbiqində orfoepik işin aşağıdakı formaları yerinə yetirilirdi: Yazılışı ədəbi tələffüzdən fərqlənən və ya nitqdə qüsurlu tələffüz olunan sözlər ekranlaşdırılır, sonra maqnitafon lenti vasitəsilə səsləndirilirdi. Şagirdlər gördüklərini eşitdikləri ilə tutuşdurur, sözlərin orfoqrafiyası ilə orfoepiyası arasındakı fərqi göstərirdilər. İşin digər formasında müəyyən mətn (şer və ya nəsr parçaları) ekrana verilir, dikturun ifasında həmin parçanı orfoepik qaydada səsləndirilirdi. Şagirdlər isə yenə də gördüklərini eşitdikləri ilə müqayisə edərək, mətndəki yazılışından fərqli tələffüz olunan sözləri dəftərlərinə köçürməklə biliklərini möhkəmləndirmiş olurdular.

Tələffüz təliminin səmərə və keyfiyyətini yüksəltmək, şagirdlərin fikri fəallığını artırmaq baxımından proqramlaşdırılmış kartoçkaların rolu olduqca böyükdür. İndi proqramlaşdırılmış yoxlamaları aparmaq ənənəvi təlimə nisbətən daha asandır. Əvvəllər proqramlaşdırılmış kartoçkalardakı tapşırıqlar perfokartla və ya təlim maşını “Oqonyok”la yerinə yetirilirdi. Perfokartla icra ediləcək kartoçkalardakı cavabları müəllim istədiyi şəkildə kodlaşdırma bilirdi. Maşınla yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulan kartoçkalardakı cavablar yoxlayıcı qurğunun təlimat vərəqindəki rəqəmlər əsasında kodlaşdırılaraq həyata keçirilirdi.

Müasir şəraitdə isə Azərbaycan dili tədrisini demək olar ki, bütün mövzularına proqramlaşdırılmış kartoçkalar tərtib etmək mümkündür.

Dil dərslərində, xüsusilə nitq inkişafı üzrə aparılan işərdə elektrofon kimi akustik vasitələrdən kompleks şəkildə istifadə olunması məqsədəuyğun sayılır. Fərz edək ki, müəllim məntiqi vurğu ilə əlaqədar verilmiş nəzəri məlumatın şagirdlər tərəfindən necə mənimsədiyini yoxlamaq istəyir. Bu məqsədlə S.Vurğunun “Dağlar” şerini oxuyub məntiqi vurğulu sözləri müəyyənləşdirməyi şagirdlərdən tələb edir. Şerin bir bəndi ekranlaşdırılır.

Şübhəsiz, şagirdlər öz səssiz oxuları və tələffüzlərinə əsasən mətndəki xüsusi aksentlə deyilməli olan sözləri müəyyənləşdirə bilməyəcəklər. Ona görə ki, onlar nümunəvi oxunu eşitmirlər. Belə bir oxu nümunəsi vermək üçün aktyorun ifasında səs yazısı səsləndirilir. Şagird indi həm görür, həm də eşidir. Fonoqram burada artıq etalon rolunu oynayır. Etalona əsasən şerdəki mənə yükünü daşıyan sözlər müəyyənləşdirilir. Bundan sonra kontrol kadr nümayiş etdirilir. Şagirdlər öz işlərini transparant əsasında yoxlayırlar. Texniki vasitələrin belə kompleks tətbiqi Azərbaycan dili məktəb kursunun müvafiq mövzuları keçilərkən, eləcə də nitq inkişafının digər sahələri üzrə iş aparılarkən həmişə yaxşı nəticə verir.

Ədəbiyyat

1. Ə. Əfəndizadə. Düzgün yazı təliminin elmi əsasları. Bakı, 1975.
2. N.Abdullayev. Ədəbi tələffüz təliminin metodikası. “ Maarif”, Bakı, 1986.
3. N.Abdullayev. Orfoepiya və orfoqrafiya təlimi məsələləri. Bakı, 1985.
4. Ə.Abbasov. Azərbaycan dilindən yeni proqramın xüsusiyyətləri. “Orta ümumtəhsil məktəblərində Azərbaycan dili və ədəbiyyatın tədrisi problemləri. Bakı, 1998.
5. N.Abdullayev. Ədəbi tələffüz və intonasiyanın mənimsədilməsində texniki vasitələrdən istifadə. “ Maarif”, Bakı, 1977

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ЛИТЕРАТУРНОГО ПРОИЗНОШЕНИЯ

Кулиева Тахира Абдурахман кызы
Резюме

Применение технических средств при привитии навыков литературного произношения более эффективно и полезно. Главной задачей в настоящее время является успешное решение важной государственно-важной задачи по соединению образования с возможностями, предоставляемыми нам техническим прогрессом, и создание нового типа системы обучения в истинном смысле этого слова. Работа, проводимая по орфоэпии, имеет широкий размах. Сюда входит работа над орфоэпией, интонацией, паузами, ритмическими делениями, ударением, а также над скоростью и тоном речи.

APPLICATION OF TECHNICAL MEANS IN INSTILLING LITERARY PRONUNCIATION HABITS

Guliyeva Taxira Abduraxman
Summary

The application of technical means in the instillation of literary pronunciation habits is more efficient and useful. The main task is currently to successfully cope with an important state-important task of linking education with the opportunities provided to us by technical progress and creating a new type of training system in the true sense of the word. The work carried out on orthoepy has a wide scope. This includes work on orthoepy, intonation, pauses, rhythmic divisions, stress, as well as on speech speed and tone.

Rəyçi: dosent G.Hüseynova
Azərbaycan dili kafedrasının 23 may 2025-ci il tarixli iclasın 20 sayılı protokolu
Daxil olma tarixi 03 iyun 2025-ci il